

2011-2022 Yılları Arasında Çevre Eğitimi ile İlgili Yayımlanan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi¹

Nilüfer KARAKOYUN² , Naim UZUN³

Makale Bilgisi	Özet
Makale Türü : Araştırma Makalesi	<p>Bu çalışma 2011-2022 yılları arasında Türkiye’de çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan lisansüstü tezlerin genel yönelimleri açığa çıkarmak amacıyla yapılmış betimsel bir çalışmadır. Araştırma konusu kapsamında Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taranmış ve konu ile ilgili 241 yüksek lisans ve 46 doktora ve 1 adet tıpta uzmanlık tezi çalışma örneğine dahil edilmiştir. Örneklem grubuna dâhil edilen yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının yapıldığı yıl, üniversite, ana bilim dalı ve enstitü, araştırma konusu, yazarın cinsiyeti, danışmanın unvanı, örneklem grubu, örneklem sayısı, araştırma yöntemi, araştırmada kullanılan teknik, veri toplama teknikleri ve veri toplama aracı, veri çözümleme teknikleri ve anahtar kelimeler açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda, çevre eğitimi alanında en çok çalışılan konu “çevre eğitimi”, en çok çalışma yapan üniversite Gazi Üniversitesi ve çok bulunan tez türü yüksek lisanstır. Çevre eğitimi alanında en çok nicel araştırma yöntemi ve araştırma deseni olarak da tarama modelinin kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışma yapanların en çok kadınlar olduğu belirlenirken en çok çalışma yapan danışmanların Prof. Dr. olduğu belirlenmiştir. Örneklem grubu olarak en çok ilköğretim öğrencileri ile eğitim fakültesi lisans öğrencileri üzerinde çalışıldığı ve son yıllarda çevre eğitimi konusuyla ilgili çalışmalarda artış olduğu belirlenmiştir. Çalışmada en fazla veri toplama aracının Çevresel Tutum Ölçeği olduğu ve veri analiz programlarından SSPS’ in en fazla kullanılan program olduğu belirlenmiştir. Kullanılan analizlerden t-testi ve ANOVA, anahtar kelimelerden ise çevre eğitimi ve çevre tutumunun en fazla kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırma sonunda, elde edilen bulgulara dayanarak çalışmaya yönelik ve çevre eğitimi ile ilgili çalışacak olan araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.</p>
Geliş : 30 Nisan 2022	
Kabul: : 23 Haziran 2022	
Yayın: : 30 Haziran 2022	
Anahtar Kelimeler : Çevre eğitimi, literatür tarama, içerik analizi	

Analysis of Postgraduate Theses on Environmental Education Published Between 2011-2022

Article Information	Abstract
Article Type : Research Article	<p>This study is a descriptive study conducted to reveal the general tendencies of postgraduate theses on environmental education published between 2011-2022 in Turkey. Within the scope of the research, the database of the National Thesis Center of the Council of Higher Education was scanned and 241 master's and 46 doctoral theses and 1 specialization in medicine were included in the study sample. The master's and doctoral thesis included in the sample group were included in the study year, university, department and institute, research topic, gender of the author, title of the advisor, sample group, number of samples, research method, technique used in the research, data collection techniques and data collection tool analyzed in terms of data analysis techniques and keywords. As a result of the study, the most studied subject in the field of environmental education is "environmental education", the university with the most studies is Gazi University and the most common type of thesis is master's degree. It has been determined that the most quantitative research method in the field of environmental education and the scanning model is used as the research design. While it was determined that the most women were working, the consultants who did the most work were Prof. Dr. has been determined. It has been determined that as the sample group, primary school students and</p>
Received : 30 April 2022	
Accepted : 23 June 2022	
Published : 30 June 2022	
Keywords : Environmental education, literature review, content analysis	

¹ Bu çalışma, birinci yazara ait yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Akşaray Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, duzan1650@gmail.com

³ Akşaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, naimuzun@yahoo.com

Kaynakça Gösterimi: Karakoyun, N. ve Uzun, N. (2022). 2011-2022 Yılları Arasında Çevre Eğitimi ile İlgili Yayımlanan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 51-65. DOI: <https://doi.org/10.47479/ihead.1111586>

Citation Information: Karakoyun, N. & Uzun, N. (2022). 2011-2022 Yılları Arasında Çevre Eğitimi ile İlgili Yayımlanan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Ihlara Journal of Educational Research*, 7(1), 51-65. DOI: <https://doi.org/10.47479/ihead.1111586>

undergraduate students of the faculty of education are mostly studied and there has been an increase in studies on environmental education in recent years. In the study, it was determined that the most data collection tool was Environmental Attitude Scale and SSPS, one of the data analysis programs, was the most used program. It has been determined that t-test and ANOVA are among the analyzes used, and environmental education and environmental attitude are the most used keywords. At the end of the research, based on the findings, suggestions were made to the researchers who will work on the study and on environmental education.

Giriş

Çevre “bir canlının, her türlü biyolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetleri sürdürdüğü, yaşamının temel koşulu olan; beslenme üreme ve barınma ihtiyaçlarını karşıladığı her yer” dir. (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2002) Başka bir deyişle çevre bir nesnenin performansını etkileyen tüm dış şartlardır (Görmez, 2007).

Çevre tüm canlı ve cansız varlıkları üzerinde tutan bir bütündür (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2008: 14). Çevre, insanların ortak varlığını oluşturan değerler bütünüdür. İnsanoğlu var olduğu andan itibaren çevresiyle bir etkileşim içerisindedir. Bu etkileşim yaşamı için gerekli olan ihtiyaçları bünyesinde barındırmaktadır. Fakat canlı varlıkların neden olduğu aşırı tüketim ve yanlış kullanım gibi nedenler çevrenin kendini yenileyebilme özelliğinin deformasyonuna neden olmaktadır (Uçar ve Karakuş, 2017).

Çevreye bu kadar ihtiyacı olan insanın sorumsuzca davranışları çevre için tehdit oluşturmaktadır. Fakat asıl problem olan şey, bu zarar verici etkinin farkında bulunduğu halde tehdit öğelerinin devam etmesine ses çıkarmamaktır (Bozyiğit ve Karaaslan, 1998). Dünyanın 4.5 milyar yaşında olduğunu ve 5 milyar yaşının daha kaldığını düşünürsek ne geçmişte ne gelecekte çevreyi tehdit eden unsurlara göz yummanın evrene iyi gelmediğini görüyoruz.

Çevre sorunlarının sebebini insan düşünce ve davranışları oluşturur (Teksöz, Şahin ve Ertepinar, 2010). Çevre sorunu, doğal çevreye canlı etkisiyle ortaya gelen sorunlar ile doğal çevrenin tüm canlılarını ilgilendiren yönleri üzerinde durmaktadır (Demirkaya, 2006). Modern çağ olarak isimlendirilen günümüzde, çevre problemleriyle uğraşmanın artık işin içinden çıkılmaz bir hal alması, toplumların mihenk taşı olan insanların çevreye ve çevre problemlerine karşı umursamazlığı, ilgisizliği, kendi menfaatleri için doğaya zarar verici hareketlerle davranması ile gerekli olan çevre bilgisini alamamasından kaynaklanmaktadır (Ünal, Mançuhan ve Sayar, 2001). Çünkü çevre problemlerinin asıl nedenini çevre eğitimi konularındaki bilgi eksikliği oluşturur (Genç ve Karabal, 2016). Çevre problemlerinin çözülmesi canlıların çevreye göre hareketlerinin iyileşmesiyle kabil olacaktır (Uzun ve Sağlam, 2007).

Lynch (2011) “çoğalan çevre sorunları ve bu sorunları çözme hedefi çevre araştırmacılarının temel gayesi haline gelmiştir ve kişilerde çevreye karşı araştırma isteği uyandırmaya çalışmışlardır” şeklinde ifade etmektedir. Türkiye’de son yıllarda çevre eğitimi alanında yapılan çalışmaların sayısında bir hayli yükseliş olduğu ve bu sebeple çalışmaların genel yönelimlerini belirlemek amacıyla birçok alanda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları aşağıda örneklendirilmiştir.

Genel olarak çevre eğitimi alanında yapılan çalışmalar irdelendiğinde ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim öğrencileri üzerine çalışmalar yoğunlaştığı görülmektedir. (Aktepe ve Girgin, 2009; Tekkaya ve Sungur, 2006; Alp, Ertepinar, Tekkaya ve Yılmaz, 2006; 2008; Altunoğlu ve Atav, 2009; Atasoy ve Ertürk, 2008; Çakır, İrez ve Doğan; 2010; Demirbaş ve Pektaş, 2009; Tuncer, Tekkaya ve Sungur, 2006)

Tatar ve Tatar (2006) çalışmalarında, 2000–2006 yılları arasında 26 hakemli dergide yayınlanmış, toplam 680 makalenin anahtar kelimeleri değişkenine göre incelemiştir. Elde edilen bilgilerin analizi sonucunda; (a) matematik ve fen kazanımlarında konulara özel anahtar kelimelerin nerdeyse tamamının frekansının düşük olduğu, (b) anahtar kelime olarak birçoğunda cümle şeklinde ki yapıların kullanıldığı, (c) ilköğretim düzeyinde fen ve matematik kazanımlarının ortaöğretim ve üniversite düzeyindeki konulara göre daha az işlendiği, (d) araştırmacıların, matematik eğitimde tutum çalışmalarına ve fen eğitiminde kavram yanlılığı daha fazla önem verdiği tespit edilmiştir.

Çalık, Ünal, Coştu ve Karataş (2008), 1990-2007 yılları arasında toplamda 17 yılda fen eğitimi ile yazılan lisansüstü tezleri inceleyerek, tezlerin genel yönelimlerini araştırmıştır. Araştırmacılar Proquest, Türkiye’deki her üniversitenin ve YÖK ‘teki Ulusal Tez Merkezi veri tabanını taramış ve 444 çalışmaya ulaşmışlardır. Çalışmalar araştırma konusu, yıl, örneklem ve yöntem yönünden irdelenmiştir. Tezler incelendikten sonra bakıldığında, en fazla çalışmanın 2006 yılında yazıldığı, yöntem olarak ise en çok kullanılan tarama ve deneysel desen kullanıldığı ve örneklem olarak ise ilköğretim 7. sınıf öğrencileriyle çalışıldığı ifade edilmiştir.

Yılmaz vd. (2015), çalışmalarında Türkiye’de 1992-2011 yılları arasında toplamda 19 yılda çevre eğitimi ile ilgili yazılan lisansüstü tezleri incelemiştir. Toplam 204 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bunların 178 tanesi örnekleme dâhil edilmiştir. Tezlerin araştırma konusu, araştırma yöntemi, yıl, örneklem grubu, üniversite, veri toplama teknikleri, veri çözümleme teknikleri, araştırmada kullanılan teknik ve veri toplama aracı açısından incelenmiştir.

Kahyaoğlu (2016), Türkiye’de 2000-2013 yılları arasında toplamda 13 yılda 34 farklı dergide çevre eğitimi ile ilgili yazılmış 179 makale değerlendirilmiştir. Doküman analizinin yapıldığı çalışmada elde edilen çalışmalar; birden fazla değişken açısından incelenmiştir. Analiz sonucunda araştırmacılar çevre eğitimi alanında en çok kullanılan desenin tarama, yöntem olarak ise nicel yöntemin tercih edildiğini tespit etmiştir. Veri toplama aracı olarak ise ilgi,

anket, yetenek ve tutum testlerinin kullanıldığı, çalışma grubu olarak ise en sık eğitim fakültesi lisans öğrencileri ve ilköğretim öğrencileri üzerinde çalışıldığı belirtilmiştir

Özpir Mantaş (2018), 2003-2017 seneleri arasında Ulusal ve Uluslararası alanda yazılan okul öncesi fen eğitimi alanında lisansüstü tezleri (N=180) irdelemiştir. İncelenen bu çalışmaların sonucunda; okul öncesi fen eğitimi alanında çalışmalara yönelik eğilimin arttığı, çalışma grubu olarak ise ulusal alanda okul öncesi öğretmenleriyle çalışılırken dünyada ise okul öncesi öğrencileri seçilmektedir. Araştırma yöntemleri kıyaslandığı ise Türkiye’de nicel yöntem kullanılırken dünyada nitel yöntem kullanılmaktadır. Tercih edilen konulara göz atıldığında Türkiye’de öğretmen eğitimi, dünyada ise kavram öğretimi, STEM gibi alanlarda çalışıldığı görülmüştür. Veri toplama aracı olarak Türkiye’de ve dünyada anket, görüşme ve gözlem aynı oranda tercih edildiği fark edilmiştir.

Arık (2019), çalışmasında Türkiye’deki lisansüstü tezlerini sürdürülebilir çevre eğitimi bakımından incelemeyi amaçlamıştır. YÖK tez merkezi veri tabanından belirlenen toplam sekiz tez araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma kategorilerini; tezlere ilişkin bilgiler, örnekleme ilişkin bilgiler, araştırma yöntemine ilişkin bilgiler ve ölçme aracına ilişkin bilgiler oluşturmuştur. Elde edilen araştırmaların analizinde tematik içerik analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak en fazla Adnan Menderes Üniversitesi’nde çalışmanın yapıldığı, örneklem grubunu en fazla öğretmen adaylarının oluşturduğu, İzmir ve Aydın illeri en fazla örneklem seçilen iller olduğu ve tezlerin çoğunluğunda tarama yönteminin kullanıldığı gibi sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür.

Bu çalışmada, 2011-2022 yılları arasında Türkiye’de çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ile çevre eğitimi ile ilgili Türkiye’de yayımlanan lisansüstü tezlerin genel yönelimler belirlenmiş ve araştırmacılara konu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Aynı zamanda çevre eğitimi ile ilgili araştırmalarda, araştırmacıların en çok tercih ettiği araştırma konusu da belirlenerek araştırmacıların hangi araştırma konularında eksiklik olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışmanın sonuçları ile gelecekte çevre eğitimi ile ilgili yazılacak lisansüstü tezlere eleştirel bir bakış açısı kazandırılmıştır, araştırmacılara çevre eğitimi ile ilgili yapacak oldukları çalışmalarında hangi yöntem, teknik, araştırma konusu ve örneklem grubu gibi alt başlıklarda boşluk ya da yönelme olduğu açıklanmıştır.

Bu doğrultuda aşağıdaki sorular cevaplanmaya çalışılmıştır:

Çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan lisansüstü tezlerin; konularına, üniversitelere, ana bilim dalı/enstitüye, tezin türüne, yazarın cinsiyetine, danışman unvanına, yıllara, örneklem grubuna, örneklem sayısına, örneklem belirleme yöntemine, yöntem, modele, veri toplama aracına, analiz programına, analizlere ve anahtar kelimelere göre dağılımı nasıldır?

Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılacak konu hakkında bilgilerin olduğu yazılı kaynakların, belgelerin veya kayıtların sistemli bir şekilde incelendiği yöntemdir (Fırat, 2019). Bu kapsamda araştırmanın hedefine göre verilere ulaşmak için dokümanlar incelenir ve analiz edilir (Çepni, 2010). Tezlere yönelik veri toplama işlemi Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>).

YÖK’ün resmi internet sitesinde bulunan ulusal tez merkezi sayfasındaki “Detaylı Tarama” seçeneği seçilmiş, yıl aralığı olarak “2011-2022” seçilmiş, anahtar kelime olarak “çevre eğitimi” yazılmış ve izin durumu “izinli” olarak seçilmiştir. Toplam 288 tez bulunmuş ve incelenmiştir.

Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışmaları

Araştırmalarda, geçerlik ve güvenilirlik sağlanması için çalışmanın hangi sebeple yazıldığı, ne gibi sorulara cevap arandığı, araştırmanın önemi ve amacı sade bir dille açıklanmıştır. Araştırmacı tezini yazarken nesnel olmalı, veri seçiminde ve analiz yönteminde dikkatli olmalı, eleştirel bakmalı ve daima objektif olmalıdır (Creswell,2007).

Veri analizi; verilere ulaşma ve verilerin seçimi ile başlamaktadır. Süreç devam ederken, literatür sürekli kontrol edilerek güncel çalışmalar incelenerek gerekli ilavelerin yer almasına dikkat edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen örnekleme ve çalışmaların sayısı açıkça belirtilmiştir. Bu çalışmada verilerin kolay anlaşılabilmesi ve verilerin karışıklığını azaltmak için tablolarla gösterim sağlanmıştır ve uzman görüşü alınarak geçerliliği sağlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Literatür incelenerek geliştirilen çalışma sınıflandırma formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışma sınıflandırma formu; çalışmanın konusu, çalışmanın yapıldığı üniversite, ana bilim dalı ve enstitü, yıl, tez türü, çalışmacının cinsiyeti, danışman unvanı, dil, örneklem grubu, örneklem sayısı, örneklem belirleme yöntemi, yöntem, model, desen, veri toplama aracı, analiz programı, analiz ve anahtar kelimeler şeklinde toplamda 18 bölümden oluşmaktadır. Bu form araştırmacılar tarafından hazırlanmış ve iki uzmanın görüşü alınarak düzenlenmiş ve son hali verilmiştir. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ise araştırmaya dâhil edilen tezlere uygulanıp veriler toplanmıştır.

Bu çalışmada veriler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analizin, araştırmacıların çalışacakları konular hakkında özet bilgi elde edebilmeleri için sıklıkla başvurdukları bir yöntem olarak ifade

edilmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Yıldırım ve Şimşek (2008), betimsel analizi; önceden belirlenen çerçeveye bağlı şekilde, nitel verileri işlemek, bulguları tanımlamak, tanımlanan bulguları yorumlamak, şeklinde aşamaları içeren bir analiz yaklaşımı olarak tanımlamışlardır. Araştırmada, değişkenlere ilişkin frekans dağılımına bağlı istatistiklere yer verilmiştir. Verilerin analizinde kullanılan tüm hesaplamalar ve grafikler için Microsoft Excel 2017 programı kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Bulgular, araştırmada ele alınan alt problemlerin sırasına uygun olarak tablolar ile düzenlenmiştir.

Tablo 1: Çalışmaların konu alanlarına göre dağılımı

Çalışmaların Konu Alanlarına Göre Dağılımı	f	%
Çevre Eğitimi	61	21,18
Çevresel Tutum	39	13,54
Çevre Bilinci	30	10,42
Çevre Sorunları	17	5,90
Çevre Okuryazarlığı	16	5,56
Çevre Farkındalığı	6	2,08
Ekolojik ayak izi	6	2,08
Çevre Duyarlılığı	6	2,08
Sürdürülebilir Çevre	5	1,74
Çevre Algısı	5	1,74
Çevre Bilgisi	5	1,74
Diğer*	92	31,94
Toplam	288	100

Çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan tezlerin çalışılan konulara göre analiz sonuçları incelendiğinde, çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan tezlerde 77 farklı araştırma konusu saptanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, en çok tercih edilen konuların Çevre Eğitimi (%21,18), Çevresel Tutum (%13,54), Çevre Bilinci (%10,42), Çevre Sorunları (%5,90), Çevre Okuryazarlığı (%5,56), Çevre Farkındalığı, Ekolojik Ayak İzi ve Çevre Duyarlılığı (%2,08), Sürdürülebilir Çevre, Çevre Algısı ve Çevre Bilgisi (%1,74) olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

*Diğer yandan, İklim Değişikliği, Biyoçeşitlilik, Geri Dönüşüm, Küresel Isınma, Çevre Dostu Davranış, Çevre Konuları, Çevresel Risk Algısı ve Sürdürülebilir Kalkınma konularının %1,04 (f=3); Ekolojik Görüş, Çevre Kirliliği, Bitki Tanıma, Çevre Sağlığı, Elektromanyetik Kirlilik, Doğa Algısı, Sürdürülebilir Eğitim ve Çevreyi Koruma konularının %0,69 (f=2); Yeşil Tüketim, Doğaya Bağlılık, Çevre Kavramları, İnsan ve Çevre İlişkisi, Çevre Sorumlulukları, Işık kirliliği, Biyoçeşitlilik Okuryazarlığı, Deniz Kaplumbağalarının Korunması ve Farkındalığı, Su Sistemi, Vatandaşlık Değerleri, Çevre Kaygısı, İklim Okuryazarlığı, Su Tüketimi, Çevre Mitleri, Atık Pil Toplama, Yeşil Müzeler, Küresel Çevre Sorunları, Çevre Eğitimi Projeleri, Plastik Atıkların Geri Dönüşümü, Fen Günlükleri Tutmanın Başarısı, Geri Dönüşüm Eğitimi, Çevre Vatandaşlık Eğitimi, Biyolojik Çeşitlilik, Çevresel Konuların Öğrenilmesi, Çevreye Zarar, Çevreye Sorumlu Davranış, Çevre Gezileri, Biyoçeşitlilik Farkındalığı, Ekobilimsel Düşünme, Flora Okuryazarlığı, Yeşil Kimya, Doğa Eğitimi, Çevresel Kaygı, Çevre İnançları, Çevre – Enerji, Karbon Ayak İzi, Çevresel Değerler, Biyolojik Zenginliği, Çevre Konusu Görüşleri, Su Kirliliği, Ekoloji, Çevre İletişimi ve Haberciliği, Çevre Eğilimi İnançları, Çevre Eğitimine Yönelik Öz yeterlik, Su Kaynakları, Milli Park, Ağaç Tanıma, Sürdürülebilir Çevre Bilinci ve Nükleer Enerji konularının ise %0,35 (f=1) oranında yer aldığı saptanmıştır.

Tablo 2: Çalışmaların üniversitelere göre dağılımı

Çalışmaların Üniversitelere Göre Dağılımı	f	%
Gazi Üniversitesi	52	18,06
Gazi Osman Paşa Üniversitesi	21	7,29
Hacettepe Üniversitesi	13	4,51
Necmettin Erbakan Üniversitesi	12	4,17
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	11	3,82
Marmara Üniversitesi	11	3,82
Kastamonu Üniversitesi	11	3,82
Akdeniz Üniversitesi	10	3,47
Ömer Halis Demir Üniversitesi	9	3,13
19 Mayıs Üniversitesi	7	2,43
18 Mart Üniversitesi	7	2,43
Karadeniz Teknik	7	2,43
Kocatepe Üniversitesi	6	2,08
Fırat Üniversitesi	6	2,08
Dokuz Eylül Üniversitesi	6	2,08
Aksaray Üniversitesi	5	1,74
Pamukkale Üniversitesi	5	1,74
İzzet Baysal Üniversitesi	5	1,74
Diğer*	84	29,16
Toplam	288	100

* %1,39 (f=4): Mersin Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi, %1,04 (f=3): Ahi Evran Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve Yüzüncü yıl Üniversitesi, %0,69 (f=2): Dumlupınar Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Bayburt Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Adıyaman Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi ve Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, %0,35 (f=1): Dicle Üniversitesi, Siirt Üniversitesi, Amasya Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Afyon Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi Bartın Üniversitesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Kafkas Üniversitesi, Adnan Menderes Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Kilis Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Mustafa Kemal Üniversitesi, İhsan Doğramacı Üniversitesi ve Trabzon Üniversitesi

Çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan tezlerin çalışma yapılan üniversitelere göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. Analiz sonucunda, çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan tezler en yüksek oranla sırasıyla Gazi Üniversitesi (%18,06), Gazi Osman Paşa Üniversitesi (%7,29), Hacettepe Üniversitesi (%4,51), Necmettin Erbakan Üniversitesi (%4,17), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Kastamonu Üniversitesi’nde (%3,82) yürütülmüştür.

Tablo 3: Çalışmaların enstitüye göre dağılımı

Çalışmaların Enstitüye Göre Dağılımı	f	%
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	196	68,05
Sosyal Bilimler Enstitüsü	54	18,75
Fen Bilimleri Enstitüsü	24	8,33
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	12	4,17
Tıp Fakültesi	1	0,35
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	1	0,35
Toplam	288	100

Çevre eğitimiyle ilgili yayımlanan tezlerin enstitüye göre dağılımın verildiği Tablo 3’e göre, tezlerin %68,06’sının Eğitim Bilimleri Enstitüsü, %18,75’inin Sosyal Bilimler Enstitüsü, %8,33’ünün Fen Bilimleri Enstitüsü ve %4,17’sinin ise Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’ne bağlı olarak gerçekleştirildiği saptanmıştır.

Tablo 4: Çalışmaların anabilim dalına göre dağılımı

Çalışmaların Ana Bilim Dalına Göre Dağılımı	f	%
İlköğretim Anabilim Dalı	134	46,53
Matematik ve Fen Bilimleri Anabilim Dalı	84	29,17
Temel Eğitim Anabilim Dalı	14	4,86
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	14	4,86
Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı	10	3,47
Çevre Bilimleri Anabilim Dalı	4	1,39
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı	3	1,04
Güzel Sanatlar Anabilim Dalı	3	1,04
Diğer*	22	7,64
Toplam	288	100

* %0,69 (f=2): Çocuk Gelişimi Eğitimi Anabilim Dalı, İşletme Anabilim Dalı, Afet Yönetimi Anabilim Dalı, Biyoloji Eğitimi Anabilim Dalı, Yaşam Boyu Öğrenme Anabilim Dalı, %0,35 (f=1): Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı, Genel Gazetecilik Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimi Anabilim Dalı, Kimya Öğretimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı, Amme İdaresi Anabilim Dalı, Enformatik Anabilim Dalı, Arkeoloji Anabilim Dalı, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı

Tablo 4 incelendiğinde, çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan tezlerin yarıya yakınının (%46,53) İlköğretim Anabilim Dalı'nda, %29,17'sinin ise Matematik ve Fen Bilimleri Anabilim Dalı'nda yürütüldüğü görülmektedir. Temel Eğitim Anabilim Dalı ile Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nın oranı ise ayrı ayrı %4,86, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nın oranı %3,47, Çevre Bilimleri Anabilim Dalı'nın oranı %1,39, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı ile Güzel Sanatlar Anabilim Dalı'nın oranı ise %1,04'tür.

Tablo 5: Çalışmaların türüne göre dağılımı

Çalışmaların Türüne Göre Dağılımı	f	%
Yüksek Lisans	241	83,68
Doktora	46	15,97
Tıpta Uzmanlık	1	0,35
Toplam	288	100

Tablo 5'e bakıldığında, çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan tezlerin %83,68'inin yüksek lisans, %15,97'sinin doktora ve %0,35'inin ise Tıpta Uzmanlık türünde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Çalışmaların yazarın cinsiyetine göre dağılımı

Çalışmanın Yazarın Türüne Göre Dağılımı	f	%
Kadın	187	64,93
Erkek	101	35,07
Toplam	288	100

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların yazarın cinsiyetine göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir. Analiz sonucunda çalışmalarda kadın yazarların (%64,93) erkek yazarlardan (%35,07) daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7: Çalışmaların danışman unvanına göre dağılımı

Çalışmaların Danışman Unvanına Göre Dağılımı	f	%
Prof. Dr.	111	38,54
Doç. Dr.	89	30,90
Dr. Öğr. Üyesi	88	30,56
Toplam	288	100

Çevre eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların danışman unvanına göre dağılımına bakıldığında, %38,54'ünün Prof. Dr., %30,90'ının Doç.Dr. ve %30,56'sının ise Dr. Öğr. Üyesi olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7).

Tablo 8: Çalışmanın yıllara göre dağılımı

Yıllar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
f	24	28	19	18	23	29	21	38	46	35	6	1*
%	8,33	9,72	6,60	6,25	7,99	10,07	7,29	13,20	15,97	12,15	2,08	0,35

* Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla 2022 yılında Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı tez sayısıdır.

Çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan tezlerin yıllara göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir. Analiz sonucunda en fazla çalışmanın sırasıyla 2019 (%15,97; f=46), 2018 (%13,20; f=38) ve 2020 (%12,15; f=35) yıllarında yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 9: Çalışmanın örneklem grubuna göre dağılımı

Çalışmaların Örneklem Grubuna Göre Dağılımı	f	%
İlköğretim Öğrencileri	130	45,14
Öğretmen Adayları	64	22,22
Öğretmen	36	12,50
Lise Öğrencileri	19	6,60
Okul Öncesi Öğrencileri	17	5,90
Lisans Öğrencileri	11	3,82
Yöre Halkı	3	1,04
Doküman	3	1,04
Veli	2	0,69
THY Görevlileri	1	0,35
Öğretim Üyesi	1	0,35
Meclis Üyeleri	1	0,35
Toplam	288	100

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların örneklem grubuna göre dağılımı incelendiğinde, en fazla çalışılan örneklem türleri sırasıyla ilköğretim öğrencileri (%45,14; f=130), öğretmen adayları (%22,22; f=64) ve öğretmen (%12,50; f=36) olduğu görülmektedir (Tablo 9).

Tablo 10: Çalışmaların örneklem sayısına göre dağılımı

Çalışmaların Örneklem Sayısına Göre Dağılımı	f	%
0-50 arasında	84	29,17
51-100 arasında	58	20,14
101-150 arasında	21	7,29
151-200 arasında	14	4,86
200 ve üstü	111	38,54
Toplam	288	100

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların örneklem sayısına göre dağılımı Tablo 10’da verilmiştir. Analiz sonucunda çalışmaların en fazla 200 ve üstü örneklem sayısı (%38,54; f=111) ile çalışıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 11: Çalışmaların örneklem belirleme yöntemine göre dağılımı

Çalışmaların Örneklem Belirleme Yöntemine Göre Dağılımı	f	%
Belirtilmemiş	172	59,72
Kolay Ulaşılabilir/Uygun Örneklem	44	15,28
Amaçlı Örneklem/Kasıtlı Örneklem	34	11,81
Ölçüt Örneklem	18	6,25
Basit Seçkisiz Örneklem /Tesadüfi Örneklem/Yansız Atama/Rastgele Örneklem	16	5,56
Küme Örneklem	4	1,38
Toplam	288	100

Tablo 11’e göre, çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların örneklem belirleme yöntemine göre dağılımı gözden geçirildiğinde, çalışmaların yarısından fazlasında (%59,72; f=172) örneklem belirleme yöntemi belirtilmediği tespit edilmiştir. Diğer yandan, çalışmaların %15,28’inin “Kolay Ulaşılabilir/Uygun Örneklem”, %11,81’inin “Amaçlı Örneklem/Kasıtlı Örneklem”, %6,25’inin “Ölçüt Örneklem”, %5,56’sının “Basit Seçkisiz Örneklem/Tesadüfi Örneklem/Yansız Atama/Rastgele Örneklem” ve %1,38’inin ise “Küme Örneklem” kullanılarak gerçekleştirildiği saptanmıştır.

Tablo 12: Çalışmalarda kullanılan yöntemlere göre dağılımı

Çalışmaların Kullanılan Yönteme Göre Dağılımı	f	%
Nicel	188	65,28
Nitel	59	20,49
Karma	41	14,23
Toplam	288	100

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların kullanılan yöntemlere göre dağılımı dikkate alındığında, çalışmalarda %65,28'inin nicel, %20,49'unun nitel ve %14,24'ünün ise karma yöntem kullanıldığı tespit edilmiştir (Tablo 12).

Tablo 13: Çalışmalarda kullanılan desene göre dağılımı

Araştırma Yöntemleri	Araştırma Deseni	f	%	
Nicel	Deneysel	Tam Deneysel	43	14,93
		Yarım Deneysel	29	10,07
		Zayıf Deneysel	-	
		Tek Deneysel	-	
	Deneysel Olmayan	Betimsel	23	7,98
		İlişkisel	10	3,47
		Tarama	112	38,89
		Alan yazın	35	12,15
Nitel	Etkileşimli olmayan	Kavram analizi	-	
		Meta analiz	12	4,17
		Örnek Olay	-	
		Olgu bilim analizi	15	5,21
	Etkileşimli	Eleştirel çalışma	-	
		Kuram oluşturma	-	
		Açıklayıcı	8	2,78
		Keşfedici	-	
Karma		Çeşitlenme	1	0,35
		Toplam	288	100

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların modele göre dağılımı Tablo13'de verilmiştir. Analiz sonucunda, nicel araştırmaların tüm çalışmaların %25'ini oluşturduğu, deneysel modellerde en sık tam deneysel desen (%14,93; f=43), deneysel olmayan modellerde ise tarama deseninin en sık kullanıldığı (%38,89; f=112) tespit edilmiştir. Nitel araştırmalar ise tüm çalışmaların %21,53'ini oluştururken; %12,15'i alan yazın, %4,17'si meta analiz ve %5,21'i ise olgu bilim analizi desenidir. Karma araştırmalar ise en az kısmı oluşturmaktadır (%3,13; f=9).

Tablo 14: Çalışmaların veri toplama aracına göre dağılımı

Çalışmaların Veri Toplama Aracına Göre Dağılımı	f	%
Çevresel Tutum Ölçeği	84	25
Çevre Bilgisi Testi (Çevre Başarı Testi)	53	15,77
Görüşme	35	10,42
Çevresel Davranış Ölçeği	25	7,44
Çevre Bilinci Ölçeği	20	5,95
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği	11	3,27
Çevre Farkındalık Ölçeği	7	2,08
Çevre Eğitimi Öz-yeterlilik Ölçeği	5	1,49
Gözlem	5	1,49
Çevreye Duyarlık Ölçeği	4	1,19
Ekolojik Ayak İzi Farkındalık Ölçeği	4	1,19
Sürdürülebilir Çevre Bilinci Ölçeği	3	0,89
Diğer*	80	23,81
Toplam	336	100

* %0,60 (f=2): Bitki Tanıma Testi, Çevre Eğitimi Farkındalık Ölçeği, Çevre Eğitimi Testi, Çevre Etiği Formu, Çevre İlgisi Ölçeği, Çevre Kavram Ölçeği, Çevre Sorunları Bilgi Testi, Çevre ve İnsan Ünitesi Başarı Testi, Çevresel Risk Algı Ölçeği, Çevresel Sorumlu Vatandaşlar Davranışlar Ölçeği, Deniz Kaplumbağaları Farkındalık Ölçeği, Çevresel Duyuşsal Eğilim Ölçeği, Eko-bilimsel Düşünme Alışkanlık Ölçeği, Ekolojik Ayak İzi Hesaplama Anketi, Elektromanyetik Kirliliğine İlişkin Farkındalık Ölçeği, Geri Dönüşüm Duyarlılık Ölçeği, Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Başarı Testi, Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği, Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği, Çevresel Değerler Ölçeği

%0,30 (f=1): Ağaç Tanı Testi, Bilgi, Çevre, Öğrenme ve Çevre Eğitimi İle İlgili Düşünceler Ölçeği, Bilimsel Alan Gezisi Ölçeği, Bilimsel Süreç Becerileri Testi, Biyoçeşitlilik Okuryazarlığı Ölçeği, Biyoçeşitlilik Başarı Ölçeği, Biyoçeşitlilik Tutum ve Düşünceler Ölçeği, Çevre Dostu Davranış Ölçeği, Çevre Eğitimde Eleştirel Düşünme Testi, Çevre Eğitimine Yönelik Öz-yeterlik Algısı Ölçeği, Çevre Görüş Ölçeği, Çevre İnanç Ölçeği, Çevre Kaygı Ölçeği, Çevre Kimliği Ölçeği, Çevre Kirliliği Farkındalığı Formu, Çevre Ön Bilgi Testi, Çevre Risk Algı Ölçeği, Çevre Sorunlarına Yönelik Etik Yaklaşım Ölçeği, Çevre Sorunlarına Yönelik Görüşler Ölçeği, Çevresel Vatandaşlık Düzeyi Aracı, Doğa Sevgisi Ölçeği, Doğaya Bağlılık Ölçeği, Ekosistem Başarı Testi, Geri Dönüşüm Bilgi Testi, Geri Dönüşüm Farkındalık Ölçeği, Geri Dönüşüm Kontrol Listesi, İnsan ve Çevre İlişkisi Farkındalık Testi, Karbon Ayakizi Bilgi Testi, Kavram Haritası, Korozyon Bilgi Testi, Küresel Çevre Sorunlarına Algı Envanteri, Küresel İklim Değişikliği Başarı Testi, Çevre Materyal Değerlendirme Formu, Rubrik, Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Davranış Ölçeği, Sürdürülebilir Kalkınma Başarı Testi, Tatlı Su Kaynaklarının Azalmasına ve Korunmasına İlişkin Öğrenci Görüşleri Anketi, Video Kaydı, Yansıma Yazısı, Yeşil Tüketim Farkındalık Ölçeği

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların veri toplama aracına göre dağılımı dikkate alındığında, çalışmalarda en fazla Çevresel Tutum Ölçeğinin kullanıldığı tespit edilmiştir (%25; f=84). Ayrıca çalışmalarda %15,77 oranında Çevre Bilgisi Testi (Çevre Başarı Testi), %10,42 oranında görüşme, %7,44 oranında Çevresel Davranış Ölçeği, %5,95 oranında Çevre Bilinci Ölçeği, %3,27 oranında Çevre Okuryazarlığı Ölçeği, %2,08 oranında Çevre Farkındalık Ölçeği ve %1,49 oranında Çevre Eğitimi Öz-yeterlilik Ölçeği ve Gözlem, %1,9 oranında Çevreye Duyarlık Ölçeği ve Ekolojik Ayak İzi Farkındalık Ölçeği, %0,89 oranında ise Sürdürülebilir Çevre Bilinci Ölçeği kullanılmıştır (Tablo14).

Tablo 15: Çalışmaların veri analiz programına göre dağılımı

Çalışmaların Kullanılan Analiz Programına Göre Dağılımı	f	%
SSPS	247	85,77
EXCEL	22	7,64
LISREL	6	2,08
ITEMAN	4	1,39
NVIVO	3	1,04
IPMMAXQDA PRO 20	2	0,69
AMOS	2	0,69
LERTAP	1	0,35
IPM	1	0,35
Toplam	288	100

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların kullanılan analiz programına göre dağılımı incelendiğinde, çalışmalarda en sık ‘SSPS’ programı kullanıldığı tespit edilmiştir (%85,76; f=247). Diğer yandan, çalışmalarda en sık sırasıyla Excel (%7,64; f=22), LISREL (%2,08; f=6) ve ITEMAN (%1,39; f=4) kullanılmıştır (Tablo 15).

Tablo 16: Çalışmaların kullanılan veri analizlerine göre dağılımı

Veri Analizi Yöntem ve Teknikleri	Veri Analizi	f	%			
Nicel	Betimsel	Frekans/Yüzde	28	5,86		
		Aritmetik ortalama/Standart sapma	9	1,88		
	Kestirimsel	t-testi	144	30,13		
		ANOVA	92	19,25		
		ANCOVA	9	1,88		
		Korelasyon analizi	9	1,88		
		Mann Whitney U testi	48	10,04		
		Kruskal-Wallis H testi	32	6,69		
		Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	21	4,39		
		Faktör analizi	6	1,26		
		Regresyon	5	1,05		
		Nitel	Nitel	İçerik Analizi	68	14,23
				Doküman Analizi	7	1,46
				Toplam	478	100

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların kullanılan analizlere göre dağılımı Tablo 16’da verilmiştir. Analiz sonucuna göre, çalışmalarda nicel çalışmalarda en fazla sırasıyla parametrik testlerden t-testi (%30,13; f=144) ve tek yönlü varyans analizi (%19,25; f=92), parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U Testi (%10,04; f=48) ve Kruskal-Wallis H Testi (%6,69; f= 32); nitel çalışmalarda ise %14,23 oranla İçerik Analizi ve %1,46 oranla da Doküman Analizi yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 17: Çalışmaların kullanılan anahtar kelimelere göre dağılımı

En Sık Kullanılan Anahtar Kelimeler (İlk 20 Tane)	f	%
Çevre Eğitimi	184	35,66
Çevre Tutumu	56	10,85
Çevre	51	9,88
Çevre Bilinci	37	7,17
Çevre Bilgi	29	5,62
Çevre Sorunları	26	5,03
Öğretmen Adayları	21	4,07
Çevre Davranış	16	3,10
Çevre Okuryazarlığı	15	2,90
Okul Öncesi	15	2,90
Çevre Farkındalığı	10	1,94
Sürdürülebilirlik	10	1,94
Fen Bilimleri	9	1,74
Biyoçeşitlilik	7	1,36
Çevre Duyarlılığı	7	1,36
Gerİ Dönüşüm	7	1,36
Ekolojik Ayakizi	4	0,78
Küresel Isınma	4	0,78
Çevre Kirliliği	4	0,78
İklim Değişikliği	4	0,78
Toplam	516	100

* Anahtar kelimeler tezlerde yer aldığı haliyle listelenmiştir.

Çevre eğitimi ile ilgili çalışmaların kullanılan anahtar kelimelere göre dağılımı incelendiğinde, çalışmalarda en sık “çevre eğitimi” anahtar kelimesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (%35,66; f=184). Bunun yanında, %10,85 oranla çevre tutumu, %9,88 oranla çevre, %7,17 oranla çevre bilinci, %5,62 oranla çevre bilinci, 5,04 oranla çevre sorunları ve 4,07 oranla öğretmen adayları, %3,10 oranla çevre davranış, %2,91 oranla çevre okuryazarlığı ve okul öncesi, %1,94 oranla çevre farkındalığı ve sürdürülebilirlik anahtar kelimeleri kullanılmıştır (Tablo 17).

Tartışma ve Sonuç

2011-2022 yılları arasında Türkiye’de çevre eğitimi üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla çevresel eğitim, çevreye yönelik tutumlara ve çevre bilincinin öğrencilerin çevre ile ilgili bilişsel yapıları ve sorumlu davranışlara etkisini ortaya koymayı amaçlayan çalışmalar üzerine ağırlık verildiği fark edilmiştir. Bu durum çevre eğitimi programlarının genellikle TÜBİTAK tarafından desteklenen bazı eğitim projeleri ve proje sonuçlarının etkisini gösterme ihtiyacından ortaya çıkmış olabilir. Bununla beraber çevre eğitimi üzerine yazılan çalışmalarda katılımcıların çevresel okuryazarlık, çevre inançları ve sürdürülebilir çevre bilinci ile ilgili daha az sayıda çalışma yapıldığı fark edilmektedir. Oysa bu konularda daha fazla çalışmanın yapılması çevre eğitiminin sonuçlarını izleme açısından önem arz etmektedir.

Çevre birden fazla disiplinler arası kavramdır. Fen eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi, coğrafya eğitimi, biyoloji eğitimi gibi birçok alanla bağlantısı bulunmaktadır. Çalışmalar incelendiğinde sadece birkaç çalışmanın sosyal bilgiler eğitimine katkıları ile ilgili olduğu bunun dışında diğer alanlara katkısını belirlemeyi amaçlayan çalışmayla karşılaşmamıştır.

Çevre eğitimiyle ilgili 2011-2022 yılları arasında yapılan lisansüstü çalışmaları konularına göre analiz edildiğinde en fazla çevre eğitimi, çevresel tutum ve çevre bilinci konuları üzerine çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Yılmaz vd. (2015)’ nin yaptığı çalışma ile benzerlik gösteren sonuçlar bulunmuş ve çevre eğitimi kapsamında ele alınan tez konuları incelendiğinde araştırmacıların yine çoğunlukla çevreye yönelik tutum, çevre okuryazarlığı, çevre bilinci, çevreye yönelik davranış gibi konular üzerinde çalıştıkları görülmüştür. Tezlerin analizinden elde edilen sonuçlar doğrultusunda çevresel geri dönüşüm, çevre kirliliği, doğa algısı, karbon ayak izi ve küresel ısınma konuları üzerine yapılan araştırmaların diğerlerine oranla sayıca az kaldığı görülmüştür.

Çalışmalar, yapıldığı üniversite ve yıllara göre analiz edildiğinde çevre eğitimi ile ilgili en fazla lisansüstü tezin Gazi Üniversitesi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesinde yayımlandığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına bakıldığında bu üniversitelerde en çok araştırma yapılmasının sebebi köklü üniversiteler olması ve çevre eğitimi çalışmalarına olanak sağlayabilmeleri söylenebilir.

Lisansüstü çalışmaların yapıldığı ana bilim dalı ve enstitülere göre analiz edildiğinde Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve İlköğretim Anabilim Dalında en fazla çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Bunun nedeni, çalışmaların genelinin eğitim fakültesinde çalışıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Yapılan lisansüstü çalışmalarda yüksek lisans çalışmalarının doktora çalışmalarına oranla daha fazla çalışılmasının nedeni, Albayrak & Çiltaş'a (2017) göre Türkiye'de doktora aşamasında daha az öğrenci olması ve doktora tezinin yazımının yüksek lisans tezinin yazımına göre daha meşakkatli olmasından dolayı böyle bir sonuca varılmıştır.

Çevre eğitimiyle ilgili 2011-2022 yılları arasında yapılan lisansüstü çalışmalarda çevre eğitimine olan ilginin kadın araştırmacılarda erkek araştırmacılardan daha fazla olduğu görülmektedir.

Çalışmalar yapıldığı yıllara göre analiz edildiğinde, özellikle son yıllarda bir hayli artış olduğu belirlenmiştir. Bu durum Türkiye'de eğitim programlarında iklim değişikliği ve çevre bilinciyle ilgili dönüşümleri başlatma kararından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Çevre eğitimiyle ilgili 2011-2022 yılları arasında yapılan lisansüstü çalışmalarda örneklem grubu incelendiğinde, örneklem grubunun yarısından fazlasının ilköğretim öğrencileri ve eğitim fakültesi öğrencileri (öğretmen adayları) olduğu görülmektedir. Göktaş vd. (2012) Türkiye'de eğitim araştırmalarında çalışma grubu seçiminde genellikle eğitim fakültesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin tercih edildiği fark edilmiştir. Bu durumun sebebinin diğer çalışma gruplarına göre eğitim fakültesi öğrencilerinin daha zahmetsiz ve çabuk iletişime geçilebilmesi olduğu düşünülmüştür. İlköğretim öğrencilerinin örneklem grubu olarak seçilmesinin nedeni ise seçmeli çevre eğitimi derslerinin ilköğretim kademelerinde okutulmasıdır. Fakat özellikle bu konuyla ilgilenen ve bu alanda çalışan öğretim üyelerine ve ailelerle beraber yapılacak araştırmaların eksik kaldığı fark edilmektedir. Yükseköğretim ve ilköğretim öğrencilerinin en fazla tercih edilen çalışma grubu olmaları Tatlı ve Adıgüzel (2012), Çalık, Ünal, Coştu ve Karataş (2008)' in yazdıkları lisansüstü tezlerin sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Çevre eğitimiyle ilgili yapılan lisansüstü çalışmalarda örneklem büyüklüğü incelendiğinde, 200 ve üstü örneklem büyüklüğü tercih edildiği görülmüştür. Bu durum çalışmalarda nicel araştırma yöntemlerinin daha fazla tercih edildiğinden kaynaklanmaktadır. Çalışmalarda genellikle örneklemin çeşidinin belirtilmediği görülmektedir. Belirtilen örneklem yöntemlerinden ise en çok tercih edilen Kolay Ulaşılabilir/Uygun Örneklemedir.

Söz konusu çalışmalarda ilk sırada nicel araştırma yöntemlerinin çalışıldığı ikinci sırada ise nitel yöntemim olduğu ve daha minimum ölçüde çalışılan yöntemin karma araştırma yöntemi olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde, Kurtoğlu ve Seferoğlu (2013), Çiltaş, Güler ve Sözbilir (2012), Göktaş vd. (2012), Gülbahar ve Alper (2008), Kurtoğlu ve Seferoğlu (2013), Şimşek vd. (2009) eğitim araştırmalarında daha fazla nicel araştırma yönteminin çalışıldığını dile getirmişlerdir.

Kahyaoğlu (2016)'a nicel araştırma yöntemlerinin en sık tercih edilmesinin sebebi, birden fazla kişiye hızlı bir şekilde ulaşması, sonuçlarının genele yayılabilmesi, değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve birçok farklı grup arasında karşılaştırma yapabiliyor oluşundan kaynaklanabilir.

Göktaş vd. (2010) Türkiye'de eğitim teknolojileri alanında 2000-2009 dönemi arasında en yüksek oranda tercih edilen araştırma modelinin tarama olduğunu fark edilmiştir. Yılmaz vd. (2012) ise ulusal alanda doğa eğitimi ile ilgili yazılan lisansüstü tezlerde (1992-2011) en çok tercih edilen araştırma modelinin deneysel araştırma ve tarama olduğunu belirtmiştir.

Kahyaoğlu (2016)'ya göre nicel veri toplama araçlarının daha çok kullanılmasının sebebi; çok daha kısa sürede birden fazla kişiye ulaşması, çoğaltma ve hazırlama işleminin çok hızlı ve kolay olması ve ekonomik olmasından tercih edilmektedir. Veri toplama araçlarından alternatif veri toplama araçları ve gözlem ile minimum düzeyde çalışıldığı belirtilmiştir. Bunun sebebi alternatif veri toplama araçlarının düzenlenmesi vakit alıcı ve meşakkatli olması ve alternatif veri toplama aracı hazırlaması konusunda Türkçe yayınlarının çok kısıtlı olmasından kaynaklanabilir.

Çevre eğitimiyle ilgili yapılan lisansüstü çalışmalarda en sık kullanılan anahtar kelimeler çevre eğitimi, çevre tutumu ve çevre olmuştur. Tatar vd. (2008)' nin yapmış oldukları çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak, 241 yüksek lisans, 46 doktora ve 1 tıpta uzmanlık örneklem grubuna alınmış ve değerlendirilmiştir. Elde edilen tezler çalışma türü, çalışmanın yapıldığı üniversite, çalışmanın yapıldığı yıllar, araştırmacının cinsiyetine, danışman unvanı, araştırma konusu, araştırma yöntemi, araştırma modeli, örneklem grubu, örneklem sayısı, örneklem belirleme yöntemi, araştırmada en sık kullanılan anahtar kelimeler, veri toplama teknikleri, veri çözümleme teknikleri ve araştırmada en sık kullanılan anahtar kelimeler bakımından incelenmiş ve sonuçları yeni araştırmacılara yol gösterici nitelikte paylaşılmıştır.

Öneriler

Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda analiz sonuçlarına yönelik, aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

Analiz sonucu açığa çıkan ve sayıca çok az olan birden fazla araştırma konusu olduğu görülmüştür. Çevre eğitimi çalışma alanı olarak oldukça geniş bir alana sahiptir. Bu yüzden, analiz sonucunda belirtilen diğer çalışma konuları da araştırmacılar tarafında dikkate alınmalı ve farklı konular çalışılmalıdır.

Lisansüstü pek çok çalışmada tezin en önemli bölümlerinden yöntem bölümü eksik veya yüzeysel yazılmıştır. Bu duruma paralel olarak yüksek lisans ve doktora ders programlarında var olan “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” dersinin zorunlu ders kategorisine alınması veya ders saatlerinin artırılması önerilebilir.

Araştırmalarda genellikle nicel araştırma yöntemlerinin ağırlıklı olduğu görülmüştür. Araştırmalarda daha derinlemesine veri toplayabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerine ve karma araştırmalara da ağırlık verilmelidir. Bununla birlikte, sayıca az olduğu görülen nitel araştırma ve doküman analizi de analiz sonuçlarında yer almıştır. Araştırmacıların çalışmalarında bireylerin görüşlerine, problem durumuna ve veri analizine daha fazla önem verildiği nitel araştırma yöntemlerinin kullanmaları önerilebilir.

Çevre eğitimi ile ilgili araştırmalarda örneklem grubu olarak üzerinde daha az çalışma yapılan ebeveynler, öğretim elemanları ve yöneticiler gibi örneklem grupları ile daha fazla çalışmalar yapılabilir. Çevre eğitimi alanında kullanılan veri toplama araçları ve veri analiz yöntem ve teknikleri çeşitlendirilebilir. Ve son olarak Milli Eğitim Bakanlığı, ilk ve ortaokul kademelerinde seçmeli çevre eğitimi dersinin ders saatini arttırabilir, yaparak yaşayarak öğrenme merkezli öğrenme öğretme süreçlerine önem vererek çevre eğitimine verdikleri değeri arttırabilirler.

Kaynakça

- Aktepe, S. & Girgin, S. (2009). İlköğretimde eko-okullar ve klasik okulların çevre eğitimi açısından karşılaştırılması. *İlköğretim Online*, 8(2), 401-414.
- Albayrak, E. & Çiltaş, A. (2017). Türkiye’de Matematik Eğitimi Alanında Yayımlanan Matematiksel Model ve Modelleme Araştırmalarının Betimsel İçerik Analizi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9, 258-283. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/goputeb/issue/34356/380612>
- Alp, E., Ertepinar, H., Tekkaya, C. & Yılmaz, A. (2006). A statistical analysis of children’s environmental knowledge and attitudes in Turkey. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 15(3), 210-223.
- Alp, E., Ertepinar, H., Tekkaya, C. & Yılmaz, A. (2008). A survey on Turkish elementary school students’ environmental friendly behaviours and associated variables. *Environmental Education Research*, 14(2), 129-143.
- Alper, A. & Gülbahar, Y. (2009). Trends and issues in educational technologies: A review of recent research in TOJET. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 8(2), 124-135.
- Altunoğlu, B. D. & Atav, E. (2009). Ortaöğretim öğrencilerinin çevre risk algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 1-11.
- Atasoy, E. & Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Arık, S., 2019. *Sürdürülebilir çevre eğitimi ile ilgili tezlerin eğilimleri: Bir sistematik inceleme*. I. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu UBEST-2019, 02-04 Mayıs 2019, İzmir.
- Bozyiğit, R., & Karaaslan, T. (1998). *Çevre Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem
- Çakır, M., İrez, S. & Doğan, Ö. K. (2010). Understandings of current environmental issues: Turkish case study in six teacher education colleges. *Educational Studies*, 36(1), 21-33.
- Çalık, M., Ünal, S., Coştu, B., and Karataş, F.Ö., (2008). Trends in Turkish Science Education, *Essays in Education*, 24, 23-45.
- Creswell, J. W. (2007, May). Exploring the dialectic tensions in the discourse in mixed methods: What is mixed methods research? Paper presented at the QI2007 Conference, Urbana-Champaign, IL
- Çiltaş, A., Güler, G. & Sözbilir, M. (2012). Türkiye’de matematik eğitimi araştırmaları: Bir içerik analizi çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 565-580.
- Demirbaş, M. & Pektaş, H. M. (2009). İlköğretim öğrencilerinin çevre sorunu ile ilişkili temel kavramları gerçekleştirme düzeyleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(2), 195-211.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre Eğitiminin Türkiye’deki Coğrafya Programları İçerisindeki Yeri ve Çevre Eğitimine Yönelik Yeni Yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (1): 207-222.
- Genç, H.&Karabal, M. (2016). *Çevre eğitimi ve çevre bilinci*. H. Genç (Ed.), Çevre Eğitimi (s.111-128). Lisans

Yayıncılık.

- Göktaş, Y., Hasançebi, F., Varışoğlu, B., Akçay, A., Bayrak, N., Baran, M. & Sözbilir, M. (2012). Türkiye'deki eğitim araştırmalarında eğilimler: Bir içerik analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 177-199.
- Gülbahar, Y. & Alper, A. (2008). What is the scope of research in the field of educational technology in turkey for the last five years. Eskişehir: 8th International Educational Technology Conference.
- Görmez, K. (2007). *Çevre Sorunları*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Kahyaoğlu, M. (2016). Türkiye'de Doğa Eğitimi Üzerine Yapılan Çalışmalarının Analizi: Bir Meta Sentez Çalışması, *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-14.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C., (1998). *Çevrebilim*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kurtoğlu, M. & Seferoğlu, S. S. (2013). Öğretmenlerin teknoloji kullanımı ile ilgili Türkiye kaynaklı dergilerde yayımlanmış makalelerin incelenmesi. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 2(3),1-10.
- Lynch, K. A. (2001). Environmental education and conservation in Southern Ecuador: Constructing an engaged political ecology approach. Yayımlanmamış Doktora Tezi. University of Florida.
- Markle, A. J. (2008). Adult environmental education programming in the twin cities metropolitan area related to critical natural resource issues. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Stephen F. Austin State University.
- Özbeç, Ö. & Şama, E. (2017). 2012-2016 arasındaki yıllarda çevre eğitimi kapsamında yayımlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 212-226
- Özpir Mantaş, H.C., 2018. *Okul öncesi fen eğitimi: Bir içerik analizi*, Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Şimşek, A., Özdamar, N., Kobak, K., Uysal, Ö., Berk, C., Kılıçer, T. & Çiğdem, H. (2009). İki binli yıllarda Türkiye'deki eğitim teknolojisi araştırmalarında gözlenen eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 941-966.
- Tatar, E. & Tatar, E. (2008). Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Araştırmalarının Analizi I: Anahtar Kelimeler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(16), 89-103.
- Uçar, A. ve Karakuş, U. (2017). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Çevre Konularının Öğretiminde Belgesel Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 993-1009.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarına "Çevre ve İnsan" dersi ile gönüllü çevre kuruluşlarının etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 210-218.
- Tatlı, S. ve Adıgüzel, O. C. (2012). Türkiye'deki lisansüstü karşılaştırmalı eğitim tezlerinin çok boyutlu bir incelemesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 143-150.
- Teksöz, G., Şahin, E. ve Ertepinar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 307-320.
- Tuncer, G., Tekkaya, C. & Sungur, S. (2006). Pre-service teachers' beliefs about sustainable development: Effects of gender and enrollment to an environmental course. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 179-187.
- Ünal, S., Mançuhan, E. ve Sayar, A.A., (2001). *Çevre Bilinci, Bilgisi ve Eğitimi*. Yeni Teknolojiler Araştırma Geliştirme Merkezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Matbaası, 220 s.
- Yang, J. S. (1993). *Perceptions of preservice secondary school teachers in Taiwan, the Republic of China, concerning environmental education*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Texas A&M University.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Basım) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, K. Yılmaz, M. ve Sipahioğlu, Ş. (2002). *Çevre bilimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Yıldız, K. Sipahioğlu Ş. ve Yılmaz M. (2008). *Çevre Bilimi ve Eğitimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Yılmaz, Ş., Aydın, F. & Bahar, M. (2015). 1992-2011 yılları arasında çevre eğitimi ile ilgili yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerindeki genel yönelimlerin belirlenmesi. *Adıyaman Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(19), 383-413
- Yücel, A. S. ve Morgil, F. İ. (1998). Yükseköğretimde çevre olgusunun araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 84-91.

Extended Abstract

Purpose: The current study is a descriptive study conducted to reveal the general trends in postgraduate theses on environmental education published in Turkey between 2011 and 2022. Within the context of the study, the database of the National Thesis Centre of the Council of Higher Education was searched and 241 master's and 46 doctoral theses and 1 specialization thesis in medicine were included in the sample of the study. The master's and doctoral theses included in the sample were analyzed in terms of the study year, university, department and institute, research topic, gender of the author, title of the advisor, sample, size of the sample, research methods and techniques, data collection techniques, data collection tools, data analysis techniques and keywords.

Research Method: In the current study, a detailed search was conducted by typing the keyword "environmental education" in the data thesis centre and "2011-2022" as the year range in order to determine the national postgraduate theses written on environmental education. A total of 288 theses were obtained and analyzed. The thesis review form, which was created by examining the literature in depth, was created as a data collection tool. Thesis review form consists of a total of 18 parts; the subject of the study, the university where the study was conducted, the department and institute where the study was conducted, the year when the study was conducted, the type of the thesis, the gender of the researcher, the title of the advisor, the language used, the sample, the size of the sample, the sampling method, the method, the model, the design, the data collection tool, analysis and keywords. This form was carefully prepared by the researcher, submitted to the review of two experts and then revised and finalized. The thesis review form, which took its final form, was applied to the theses included in the study and the necessary data were collected. In this study, the data were analyzed using the descriptive analysis method. In the study, statistical values calculated on the basis of the frequency and percentage distribution of the variables are presented. Microsoft Excel 2017 program was preferred for all the graphics created and mathematical operations performed in the analysis of the data.

Results: When the theses published on environmental education were examined, the most preferred topics were found to be Environmental Education, Environmental Attitude, Environmental Consciousness, Environmental Problems, Environmental Literacy, Environmental Awareness, Ecological Footprint and Environmental Sensitivity, Sustainable Environment, Environmental Perception and Environmental Knowledge and the university where the highest number of studies were conducted was found to be Gazi University. When the distribution of the theses published on environmental education across institutes was examined, it was found that the highest number of theses was written in the Institute of Educational Sciences, and when they were analyzed according to the department, it was seen that the highest number of theses was written in the Primary Education Department. Moreover, the number of master's theses written on environmental education was found to be higher than the number of doctoral theses. When the authors of the theses were examined, it was found that the number of female authors is higher than that of the male authors and in terms of the title of the advisor, the highest number of advisors was found to have the title of Prof. Dr. When the distribution of the theses published on environmental education was examined across years, it was seen that the highest number of studies was conducted in 2019. When the distribution was examined in relation to the sample of the study, it was found that the most preferred participant group is primary school students and when the theses were examined according to the size of the sample, it was found that the most preferred size of the sample is 200 or more. When the distribution of studies on environmental education according to the sampling method was examined, it was determined that more than half of the studies did not specify a sampling method. When the methods used in the theses were examined, the quantitative method was found to be the one most preferred and the most frequently used data collection tool was found to be the environmental attitude scale. When the analysis programs used in the theses on environmental education were examined, it was seen that SPSS program was found to be the most used one and the most frequently used analysis methods were found to be t-test and ANOVA. When the keywords used in the theses were examined, the keyword "environmental education" was found to be the most used one.

Discussion, Conclusion and Suggestions: It has been noticed that the studies on environmental education in Turkey mostly focus environmental education, environmental attitudes and on revealing the effects of environmental awareness on students' environmental cognitive structures and responsible behaviours. This may have resulted from the need of environmental education programs to show the impact of some educational projects and project results, generally supported by TUBITAK. On the other hand, among studies on environmental education are there fewer studies on environmental literacy, environmental beliefs and sustainable environmental awareness of the participants. However, it is important to carry out more studies on these subjects in terms of monitoring the results of environmental education. Environmental education has a very wide field as a field of study. Therefore, other study subjects specified as a result of the analysis should also be taken into account by researchers and different subjects should be studied. In

many postgraduate studies, the method part, which is one of the most important parts of the thesis, is written incompletely or superficially. Thus, it can be suggested that the “Scientific Research Methods” course, which is available in the master’s and doctorate programs, should be included in the compulsory course category or their class hours should be increased. And finally, the Ministry of National Education can increase the class hours of the elective environmental education course in elementary and secondary school levels and increase the value they attach to environmental education by giving importance to learning-teaching processes based on learning by doing.